

Effectstudie van het Alert4You-project

Ruben Fukkink i.s.m. Noortje Trienekens

Kohnstamm Instituut, Universiteit van Amsterdam

april 2011

1. Inleiding

Met ondersteuning van het Kinderopvangfonds is het project Alert4You gestart dat zich richt op de bundeling van krachten in de kinderopvang en de jeugdzorg om vroegsignalering te versterken. Het project beoogt door de stimulering van de onderlinge samenwerking extra opvoedexpertise in te brengen in de kinderopvang gericht op het tijdig signaleren en alert reageren op jonge kinderen met gedragsproblemen en of ontwikkelingsachterstanden. Door het tijdig signaleren van kansen en problemen bij jonge kinderen worden de mogelijkheden voor deze kinderen enorm vergroot. Het gaat om kinderen met verschillende problemen (heel drukke kinderen, extreem introverte kinderen, kinderen met grensoverschrijdend gedrag) die voorkomen in de kinderopvang. Sommigen van die kinderen hebben een extra steuntje in de rug nodig en door vroege signalering en goede begeleiding kunnen hun kansen worden vergroot. Het doel is dus niet om kinderen sneller te verwijzen naar de jeugdzorg. Alert4You wil de kinderopvang versterken op drie terreinen: vroegsignalering, samenwerking met ouders en begeleiding van kinderen. Het project investeert vooral in de deskundigheidsbevordering voor de pedagogisch medewerkers. Veel pedagogisch medewerkers vinden het nog steeds lastig in te schatten hoe snel ze moeten reageren en wanneer ze externe hulp moeten inschakelen. Vaak twijfelen ze aan hun observaties en soms zijn ze bang het contact met de ouders te verliezen als ze externe hulp ter sprake brengen. Daarbij voelen ze zich niet altijd gesteund door leidinggevenden. Pedagogisch medewerkers melden dat leidinggevenden vaak te weinig weten van kinderen met opvallend gedrag en daarom geen goede ondersteuning bieden als er beslissingen over deze kinderen genomen moeten worden (zie NJi-monitor). Vroegsignalering kent nog andere facetten, zoals de bespreking van (vermoedens van) zorgkinderen in het team, gesprekken met ouders over een vermoeden van zorg, ... 'onderbuik'-gevoel (Partou) of eerste 'niet pluis'-gevoel

De drie landelijke Alert4You-pilots

Binnen het Alert4You-project wordt gepoogd om mede op basis van drie pilots een 'practice-based' model te maken dat landelijk overdraagbaar is. Alert4you richt zich in deze pilots op samenwerking tussen kinderopvang en opvoedexperts en doet onderzoek naar best practices in de Nederlandse situatie. Deze drie proefprojecten zijn begin 2009 gestart. Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) heeft de proefprojecten van Alert4You onder de loep genomen met interviews en panelsessies met medewerkers en leidinggevenden. Ook is schriftelijk materiaal vanuit het Alert4You-project geanalyseerd. De publicatie *Samen kunnen we meer!* doet

verslag van dit monitor-deel van het onderzoek (Balledux en anderen, 2010). De onderstaande beschrijving van de projecten is ontleend aan de rapportage van het NJi.

Amsterdam: Partou en 't Kabouterhuis

In Amsterdam werken kinderopvangorganisatie Partou en jeugdzorgaanbieder 't Kabouterhuis samen. Het accent lag na de eerste verkennende fase op deelname van de medewerkers van beide organisaties aan de training Triple P op niveau 2 en de training *Kinderen die opvallen*. De ontwikkelingsstadia van kinderen van 0 tot 4 jaar worden beschreven in de publicatie *Kijk eens wat ik kan!*. Tevens is in het voorjaar van 2010 een 'groeibericht' ingevoerd dat verschillende ontwikkelingsgebieden beslaat en wordt ingevuld door ouders en pedagogisch medewerkers, waarna zij de uitkomsten gezamenlijk bespreken.

Drenthe: Speelwerk en Yorneo

In de regio Zuidwest-Drenthe werkt Speelwerk, een organisatie voor kinderopvang en peuterspeelzalen, samen met jeugdzorgaanbieder Yorneo. Hier wordt aan de doelen van Alert4You gewerkt door structurele coaching op de groep in te zetten. Op de kinderopvanglocaties van Speelwerk komt een pedagogisch medewerker van jeugdzorgaanbieder Yorneo gemiddeld eens in de twee weken bij de pedagogisch medewerkers langs. Bij de peuterspeelzalen van Speelwerk komt zij eens per twee maanden langs. Daarnaast is ze extra beschikbaar op afroep. Tijdens de bezoeken verricht ze observaties, beantwoordt ze vragen van pedagogisch medewerkers en bespreekt ze ingebrachte casuïstiek en videobeelden. Daarnaast voert ze samen met de pedagogisch medewerkers gesprekken met ouders.

Leiden: B4KIDS en Cardea

In Leiden hebben de kinderopvangorganisatie B4KIDS en jeugdzorgaanbieder Cardea samen de werkgroep 'Sleutels tot succes' in het leven geroepen. Cardea heeft een eigen training gemaakt op basis van vragen uit de praktijk en bestaande materialen. Alle pedagogisch medewerkers van de deelnemende locaties van B4KIDS hebben deze training gevolgd.

Uitkomsten uit de NJi-monitor

De drie proefprojecten hebben elk een eigen invulling gegeven aan het ondersteunen van de pedagogisch medewerkers bij vroegsignalering van opvallend gedrag. Drenthe heeft ingezet

op coaching, waar Leiden en Amsterdam – naast de inzet van andere zaken – hebben gekozen voor een training, die verschillend van opzet is in beide plaatsen. Alle drie de proefprojecten hanteren nu een duidelijk stappenplan voor de vroegsignalering van opvallend gedrag. Waar Speelwerk heeft gekozen voor het inschakelen van een expert, is bij B4Kids en Partou gekozen voor training en het gebruik van observatieformulieren, wat beoogt bij te dragen aan het concretiseren van het ‘onderbuikgevoel’ van pedagogisch medewerkers en het bespreken van concreet probleemgedrag met ouders. Pedagogisch medewerkers van alle drie de projecten zeggen echter het nog steeds lastig te vinden om in te schatten wanneer er sprake is van normaal lastig gedrag en wanneer het tijd is om opvallend gedrag beter te gaan observeren. Vaak twijfelen ze over hun eigen observaties. Daarom is (blijvende) aandacht vereist voor de uitvoering van een stappenplan, kennisoverdracht over de normale ontwikkeling, het leren kijken naar kinderen, en het benutten van observatie-instrumenten. Het vertalen van wat medewerkers leren in de trainingen naar de dagelijkse praktijk blijft een aandachtspunt, evenals het daadwerkelijk gebruiken van ontwikkelde instrumenten. Daarvoor is meer coaching on the job een goede investering. Een heel ander knelpunt dat pedagogisch medewerkers ervaren, is dat er toestemming van ouders nodig is om externe hulp in te schakelen en dat deze route wordt afgesneden als ouders geen toestemming verlenen.

In de proefprojecten kreeg het thema ‘begeleiden van kinderen’ beduidend minder aandacht dan vroegsignalering en samenwerking met ouders. Eigenlijk is er geen sprake van echt op een methodische manier omgaan met kinderen met opvallend gedrag. In alle proefprojecten baseren de pedagogische medewerkers in de kinderopvang de begeleiding vooral op hun eigen ervaringen en kennis. Vaak vallen ze terug op algemene pedagogische uitgangspunten, zoals een positieve benadering en het negeren van negatief gedrag. Wanneer de inzet van aanvullende effectieve opvoedingsstrategieën binnen het kinderdagverblijf niet voldoende antwoord biedt op het gedrag van het kind, moet dan ook gezocht worden naar andere oplossingen. Een belangrijke vraag die hier wel speelt is wat valt onder de primaire taak van de pedagogisch medewerkers in de kinderopvang: wat is precies de taak van de pedagogisch medewerker in het grijze gebied tussen kinderen met geïndiceerde zorg en kinderen met opvallend gedrag? Deze vraag is nog niet beantwoord; de verkenning van de mogelijke aansluiting tussen Alert4You en Centra voor Jeugd en Gezin lijkt hier relevant.

Geen van de drie kinderopvangorganisaties uit de proefprojecten beschikt over een uitgewerkte visie op de communicatie met ouders. Niet duidelijk is of de organisatie de gespreksvoering met ouders als een zelfstandige taak van de pedagogisch medewerkers ziet of dat men hierbij altijd ondersteuning moet krijgen. En wat is de juiste gelegenheid om zorgen met ouders te bespreken – tijdens de haal- en brengmomenten of alleen in formele gesprekken? Verder is opvallend dat elk proefproject met een andere groep ouders te maken heeft. Waar in Drenthe de pedagogisch medewerkers vertellen

dat ouders eigenlijk altijd openstaan voor gesprekken en suggesties, melden pedagogisch medewerkers in Amsterdam veel moeite te hebben om de ouders te bereiken. Er zijn grote verschillen in de doelgroepen van de kinderdagverblijven, die mogelijk vraagt om verschillen in de ondersteuning van de pedagogisch medewerkers op dit punt.

Vragen van deze studie

Bij de evaluatie van het Alert4You-project onderscheiden we drie doelgroepen: staf, ouders en kinderen. Voor elke groep staat één vraag centraal:

1. Wat zijn de effecten van het Alert4You-programma op de drie locaties op de ervaren competenties en problemen bij vroegsignalering (a) en beleving van het werk (b) door de pedagogisch medewerkers?
2. Zijn ouders tevreden over de communicatie over hun kind en de pedagogische afstemming tussen het kinderdagverblijf en henzelf?
3. Welke ‘zorgkinderen’ duiken op bij vroegsignalering in de kinderopvang en welke hulp krijgen zij?

Voortbouwend op de inzichten uit de monitor van het Nederlands Jeugdinstituut worden deze vragen onderzocht in deze studie.

2. Onderzoeksopzet

In een gecontroleerde experimentele opzet met een voor- en nameting zijn de effecten van de Alert4You in de startfase van het project vastgesteld voor de pedagogisch medewerkers (vraag 1). Binnen elke organisatie werden pilotlocaties aangewezen die startten met het Alert4You-project en locaties die (nog) niet deelnemen aan het project om een vergelijking binnen organisaties te maken. In totaal zijn er complete gegevens beschikbaar voor 84 pedagogisch medewerkers, die scheef zijn verdeeld over de pilotlocaties ($n = 54$) en de vergelijkingsgroep ($n = 30$). Daarnaast is bij de ouders ($n = 213$) gevraagd naar de eventuele ervaren problemen met hun kind dat het kinderdagverblijf bezoekt (vraag 2). Verder zijn enkele gegevens van de groep van gesignaleerde zorgkinderen ($n = 77$) in kaart gebracht (vraag 3).

Meetinstrumenten voor pedagogisch medewerkers

Alert4You-vragenlijst. Met behulp van een speciaal ontwikkelde vragenlijst met 28 items over vroegsignalering van ontwikkelings- en/of gedragsproblemen in de dagopvang zijn de ervaringen van pedagogisch medewerkers geëvalueerd. De vragen hebben betrekking op verschillende aspecten van de vroegsignalering, zoals het eerste 'niet pluis'-gevoel ('Ik zie vrij snel wanneer een kind ontwikkelings- en/of gedragsproblemen heeft'), de nadere bepaling van de problemen ('Door te observeren krijg ik zicht op wat het ontwikkelings- en/of gedragsprobleem is bij een bepaald kind'), het contact met ouders van een zorgkind ('Het eerste "zorggesprek" met de ouder over ontwikkelings- of gedragsproblemen van het kind komt eigenlijk te laat'), de omgang met het zorgkind op de groep ('Ik merk dat mijn aanpak van ontwikkelings- of gedragsproblemen op de groep werkt'), de bespreking hiervan in het team ('In ons teamoverleg bespreken we zelden een kind dat onvoldoende aansluiting heeft in de groep'), weten wat men kan doen ('Ik voel mij gesteund doordat ik weet wie ik kan inschakelen bij ontwikkelings- en/of gedragsproblemen') en het kunnen hanteren van de eigen grenzen ('Het is onduidelijk wat van een pedagogisch medewerker wordt verwacht bij kinderen met ontwikkelings- en/of gedragsproblemen die speciale begeleiding nodig hebben'). De vragen over deze verschillende aspecten zijn evenredig onderverdeeld in vragen die betrekking op de ervaren competenties bij vroegsignalering enerzijds en ervaren problemen anderzijds. De competentievragen zijn telkens positief geformuleerd ('Ik zie vrij snel wanneer een kind ontwikkelings- of gedragsproblemen heeft'). De ervaren probleem-vragen zijn telkens negatief geformuleerd ('Ik vind het moeilijk om te beoordelen of een bepaald kind ontwikkelings- en/of gedragsproblemen heeft'); scores zijn omgescoord. De pedagogisch medewerkers gaven voor elke vraag op een vijfpuntsschaal, lopend van helemaal mee oneens ('1') tot en met 'helemaal mee eens' (5). Een hoge score is positief en geeft een hoge competentie aan of een geringe mate waarin men problemen ervaart bij vroegsignalering. De betrouwbaarheid van dit instrument was goed (Cronbach's $\alpha = .73$ voor de competentie-schaal, $.69$ voor de problemen-schaal); de adequate betrouwbaarheid geldt voor de voor- en nameting en voor beide groepen. De samenhang tussen de ervaren competentie en het gebrek aan ervaren problemen is

bescheiden ($r = 33, p = .002$, gegevens voormeting), wat laat zien dat hier sprake is van twee relatief onafhankelijke dimensies.

Vragenlijst Beleving en Beoordeling van de Arbeid (VBBA). De veelgebruikte VBBA-vragenlijst van Van Veldhoven, Meijman, Broersen en Fortuin (2002) meet psychosociale arbeidsbelasting en werkstress. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de volgende subschalen van deze uitgebreide vragenlijst: emotionele belasting (bijvoorbeeld: 'Is uw werk emotioneel zwaar?'; $\alpha = .65$ en $.70$ bij voor- en nameting), leermogelijkheden ('Leert u nieuwe dingen in uw werk?'; $\alpha = .75$ en $.78$ bij voor- en nameting), problemen met de taak ('Krijgt u tegenstrijdige opdrachten?'; $\alpha = .75$ bij voor- en nameting), onduidelijkheid over de taak ('Weet u precies wat anderen op uw werk van u verwachten?'; $.79$ en $.76$). Respondenten geven antwoord op een vierpuntsschaal, die loopt van 'Altijd' tot 'Nooit'. De schaal 'veranderingen in de taak' bleek onbetrouwbaar in dit onderzoek en is buiten beschouwing gelaten in de analyses.

Curbow's beroepssatisfactieschaal. De vertaalde 'Job resources'-schaal van Curbow en collega's (2000) bestaat uit zeventien uitspraken over de ervaren satisfactie met het werken in de kinderopvang. De pedagogisch medewerkers gaven antwoord op een vijfpuntsschaal die loopt van 'zelden/nooit' tot 'meestal'. Curbow e.a. (2000) vermelden goede psychometrische eigenschappen voor deze schaal, die ook in eerder Nederlands onderzoek is gebruikt (Fukkink & Tavecchio, 2010).

Meetinstrumenten voor ouders

Ervaringen met het kinderdagverblijf. Deze speciaal geconstrueerde vragenlijst meet de tevredenheid van ouders over het contact met het kinderdagverblijf over het kind. De vragenlijst telt 16 items, zowel positief als negatief geformuleerd, op een vijfpuntsschaal die loopt van 'helemaal mee oneens' (1) tot 'helemaal mee eens' (5). De vragen hebben betrekking op de informatievoorziening vanuit het kinderdagverblijf (is deze voldoende begrijpelijk, voldoende en komt deze tijdig), overleg met de pedagogisch medewerkers, begrip voor de opvoedsituatie van de ouder, het gevoel samen op te trekken in de opvoeding van het kind en de tevredenheid over het contact (bijvoorbeeld: 'Ik ben tevreden over de opvang van mijn kind'; 'De leidsters hebben tijd voor vragen over mijn kind'; 'Bij het brengen en halen heb ik weinig contact met de leidsters'). De betrouwbaarheid van dit instrument was goed ($\alpha = .86$).

Welbevinden Observatie Lijst (WOL). Deze vragenlijst is door de Schipper, Tavecchio, van IJzendoorn en van Zeijl (2004) ontwikkeld om het welbevinden van een kind in de kinderopvang te beoordelen. De in deze studie gebruikte versie van de WOL bestaat uit 25 items (bijvoorbeeld 'Dit kind vindt het leuk om naar het kindercentrum te gaan'). Elke uitspraak wordt beoordeeld op een 6-puntsschaal, die loopt van 'nooit' (1) tot 'altijd' (6). Een hogere score betekent een hoger welbevinden. De betrouwbaarheid van dit instrument was goed (Cronbach's $\alpha = .82$).

Brief Infant Toddler Social Emotional Assessment (BITSEA). Deze vragenlijst is door Briggs-Gowan, Carter, Irwin, Wachtel en Cicchetti (2004; Briggs-Gowan & Carter, 2002) ontwikkeld als een screeningsinstrument voor sociaal-emotionele/gedragsproblemen en/of achterstanden in sociaal-emotionele competenties bij kinderen tussen 12 en 36 maanden. De 43 items worden gemeten op een 3-puntsschaal (0=niet waar/zelden, 1=een beetje waar/soms en 2=helemaal waar/vaak). Met de BITSEA

is een score te berekenen voor de competenties ($\alpha = .69$, 11 items) en het probleemgedrag van een kind ($\alpha = .76$, 31 items). Een hoge score betekent relatief veel probleemgedrag en een hoge competentie van het kind. Afsluitend wordt de ouder gevraagd aan te geven in hoeverre hij of zij bezorgd is over 'het gedrag, de emoties en relaties van uw kind (a)' en 'over de ontwikkeling van uw kind' (b). Het instrument is een betrouwbaar en valide instrument gebleken in validatie-onderzoek van Briggs-Gowan e.a. (2004) en bleek ook bruikbaar in de NCKO-studies van De Kruif, Vermeer, Fukkink, Riksen-Walraven, Tavecchio, van IJzendoorn en van Zeijl (2007) en Fukkink e.a. (2011).

Meetinstrumenten voor zorgkinderen

Met behulp van een korte vragenlijst zijn de volgende zaken met betrekking tot de zogenaamde 'zorgkinderen' geïnventariseerd: eerste zorgvermoeden was terecht of niet; ontwikkelings- en/of gedragsprobleem en de aard daarvan; wel of geen ondersteuning tijdens het traject voor ouder, staf en/of kind; kind bleef wel/niet in de reguliere kinderopvang of peuterspeelzaal; en de betrokken organisaties en deskundigen in het traject (Bureau Jeugdzorg, RIAGG, orthopedagoog, andere specialist en 'anders'). Deze vragenlijst werd ingevuld door de betrokken medewerker(s) vanuit de betrokken jeugdzorginstellingen.

Procedure

Bij de start van de Alert4You-pilots zijn de vragenlijsten voor de pedagogisch medewerkers uitgedeeld op speciale bijeenkomsten. De pedagogisch medewerkers zijn opnieuw benaderd, nadat zij de ondersteuning, training en andere onderdelen van hun Alert4You-pilot hadden doorlopen om de ervaren effecten hiervan te kunnen vaststellen. Ouders werden via de groep van hun kind bereikt. De gegevens uit het gebruikte screeningsinstrument (de BITSAE) zijn gekoppeld aan de gesignaleerde zorgkinderen om een indicatie te krijgen van het potentiële zorgkinderen dat gesignaleerd is binnen de drie pilots, zowel binnen de experimentele groep als de controlegroep.

Analyses

De toetsing van de effectvraag (vraag 1) is uitgevoerd met een multi-level regressiemodel met de organisatie als hoogste niveau en de pedagogisch medewerker als laagste niveau. De variantie op organisatieniveau bleek niet statistisch significant en bovendien zeer gering.

De Alert4You-groep laat bij de voormeting telkens een kleine achterstand zien ten opzichte van de vergelijkingsgroep. Dit verschil is statistisch significant voor de ervaren competentie, ervaren leermogelijkheden en de gepercipieerde onduidelijkheden over taak. Bij de analyses wordt hiermee rekening gehouden door statistisch te corrigeren voor de voormeting en in elke analyse is het effect van de experimentele conditie geanalyseerd voor de verschillende uitkomstmaten na opname van de corresponderende voormeting als covariaat. De analyses voor de deelvragen 2 en 3 zijn descriptief.

Een vergelijking tussen de Alert4You-groep en de vergelijkingsgroep bij de voormeting laat zien dat de pedagogisch medewerkers uit de pilotgroep even oud zijn, maar minder werkervaring hebben. Het verschil is mogelijk ontstaan doordat locaties met relatief nieuwe staf voorrang hebben gekregen boven de andere toen de pilotlocaties werden geselecteerd. Het is ook mogelijk dat de meer

ervaren leidsters uit de pilotgroep minder vaak hebben meegewerkt aan het onderzoek. Op de andere bevroegde aspecten komen geen wezenlijke verschillen naar voren. De analyses waarbij ook de werkervaring is meegenomen laten geen andere uitkomsten zien; de werkervaring blijkt bovendien voor geen van de uitkomstmaten een statistisch significante bijdrage te leveren aan de verklaring van de geobserveerde verschillen. Voor BBL (de beroepsbegeleidende leerweg), is er sprake van een trendeffect.

Tabel 1: Overzicht van de onderzoeksgroep

	Alert4You	Controlegroep	<i>p</i>
Pedagogisch medewerker			
Leeftijd (jaar)	36.2 (10.9)	37.4 (9.4)	.64
Werkervaring (jaar)	9.3 (6.3)	13.3 (7.9)	.012
Ervaring op deze groep (jaar)	6.9 (5.4)	11.3 (9.0)	.009
vrouw	100%	96.7%	.36
Vmbo/mbo/hbo/wo	7 / 82 / 9 / 2%	3 / 93 / 0 / 3%	.28
BOL-traject in mbo	32%	31%	.86
BBL-traject in mbo	26%	10%	.08
Psz / kdv	7.4% / 92.6%	13.3% / 86.7%	.38
Horizontale groep	68.5%	73.3%	.64
Verticale groep	37%	36.3%	.97
Drenthe / Leiden / A'dam	37 / 39 / 24%	57 / 23 / 20%	.20
Ouders			
Leeftijd	33.6 jaar (4.5)		
Vmbo / mbo / hbo / wo	6 / 43 / 35 / 16%		
Allochtoon	14.3%		
Kinderen			
Jongen	50.7%		
Zorgkinderen	<i>n</i> = 77		

De ouders uit de steekproef zijn, vergeleken met andere kinderopvangstudies, relatief vaak opgeleid op mbo-niveau.

3. Resultaten

3.1 Pedagogisch medewerkers: ervaren effecten van Alert4You

De Alert4You-groep laat een kleine vooruitgang zien van de voor- naar de nameting op alle uitkomstmaten. De pedagogisch medewerkers uit de pilots, die iets achter liggen bij voormeting op hun collega's van de vergelijkingsgroep, boeken dus vooruitgang ten opzichte van de start (zie Tabel 2).

Tabel 2: Overzicht voor de Alert4you- en vergelijkingsgroepen: voor- en nameting

	Voor _{Alert4You}	Voor _{controle}	Na _{Alert4You}	Na _{controle}	Significant
Alert4You-vragenlijst					
Ervaren competentie	3.94	4.25	4.19	4.18	Nee
Geen ervaren problemen	3.10	3.32	3.58	3.58	Nee
Niet pluis-gevoel	3.35	3.71	3.64	3.77	Nee
Nadere bepaling	3.42	3.68	3.78	3.78	Nee
Contact met ouders	3.52	3.83	3.69	3.90	Nee
Omgaan met kind	3.34	3.51	3.73	3.67	Nee
Bespreking in team	4.38	4.47	4.50	4.38	Nee
Weten wat te doen	3.40	3.82	4.28	4.00	Ja
Grenzen hanteren	3.24	3.47	3.56	3.66	Nee
VBBA					
Emotionele belasting	2.5	2.2	3.1	3.3	Nee
Leermogelijkheden	1.07	.80	0.9	0.7	Nee
Onduidelijkheid over taak	1.2	1.4	1.2	1.3	Nee
Beroepssatisfactie (Curbow)	4.5	4.5	4.4	4.6	Nee

Een statistische toetsing van de gegevens, die rekening houdt met de initiële verschillen bij de voormeting aan de start van het project, laat voor één aspect van vroegsignalering winst zien ten opzichte van de controlegroep: de Alert4You-groep geeft aan beter te weten wat men moet doen nadat men een zorgkind heeft gesignaleerd. Een nadere analyse laat zien dat dit effect met name aanwijsbaar is in de Speelwerk-pilot.

Tabel 3: Parameters (en standaardfout) voor multi-level regressiemodel

	Constante	Voormeting	Alert4You	Var PM
Alert4You-vragenlijst				
Ervaren competentie	2.96 (0.43)*	0.29 (0.10)*	0.10 (0.10)	0.17 (0.03)*
Geen ervaren problemen	2.33 (0.32)*	0.38 (0.09)*	0.08 (0.12)	0.26 (0.04)*
Niet pluis-gevoel	1.84 (0.55)*	-0.52 (0.14)*	0.06 (0.16)	0.46 (0.07)*
Nadere bepaling	2.88 (0.44)*	0.25 (0.12)*	-0.06 (0.14)	0.36 (0.06)*
Contact met ouders	2.65 (0.39)*	0.33 (0.10)*	-0.11 (0.13)	0.32 (0.05)*
Omgaan met kind	2.87 (0.39)*	0.23 (0.11)*	0.10 (0.14)	0.37 (0.06)*
Bespreking in team	2.95 (0.45)*	0.32 (0.10)*	0.15 (0.12)	0.29 (0.04)*
Weg weten	3.29 (0.52)*	0.18 (0.12)	0.43 (0.21)*	0.82 (0.13)*
Grenzen hanteren	2.09 (0.09)*	0.45 (0.10)*	0.01 (0.17)	0.56 (0.09)*
VBBA				
Emotionele belasting	3.59 (0.10)*	-0.15 (0.04)*	-0.09 (0.06)	0.07 (0.01)*
Leermogelijkheden	0.38 (0.13)*	0.39 (0.10)*	0.16 (0.11)	0.19 (0.03)*
Onduidelijkheid over taak	0.50 (0.13)*	0.56 (0.08)*	0.08 (0.08)	0.10 (0.02)*
Beroepssatisfactie	1.98 (0.45)*	0.57 (0.10)*	-0.15 (0.07)*	0.08 (0.01)*

3.2 Ouders: meningen over de samenwerking met het kinderdagverblijf

Het gros van de ouders is tevreden over de kinderopvang en de uitwisseling van informatie over het kind tussen hen en het kinderdagverblijf. Het gemiddelde oordeel is een 4.3 ($sd = 0.47$) op de gehanteerde vijfpuntsschaal. Slechts zes procent van de ouders is minder tevreden (hier gedefinieerd als een score lager dan 3,5 – oftewel tussen ‘niet mee eens, niet mee oneens’ en ‘mee eens’ in – op de positief geformuleerde stellingen).

Het grootste deel van de ouders geeft aan niet bezorgd te zijn over het gedrag, de emoties en relaties van het kind (81%) of over zijn of haar ontwikkeling (85%). Echter, een deel van de ouders heeft wel zorgen. Sommige ouders zijn ‘een beetje bezorgd’ (14%), ‘bezorgd’ (4%) of zelfs ‘heel bezorgd’ (1%) over het probleemgedrag van hun kind. Ook zijn er bij sommige ouders zorgen over de ontwikkeling van hun kind. Een deel van de ouders kent enige zorgen om de ontwikkeling van het kind (9%). Deze zorgen zijn groter bij enkele ouders (4%). Een klein deel van de ouders (2%) is zeer bezorgd over de ontwikkeling van hun kind.

3.3 De kinderen: welbevinden, gedragsproblemen en vroegsignalering

Uit de gegevens over het welbevinden van de kinderen op het kinderdagverblijf komt naar voren dat de meeste kinderen zich – volgens het oordeel van de ouders – prettig voelen; de gemiddelde score op het WOL-instrument is 4.9 ($sd = 0.43$). Een laag welbevinden van het kind (scores onder de ‘4’ op de gehanteerde zespuntsschaal) komen weinig voor (3%). Deze uitkomst strookt met andere studies waar de WOL is gebruikt (zie bijvoorbeeld Fukkink e.a., 2011); de scores op de WOL uit diverse Nederlandse studies schommelen doorgaans rond de ‘5’ op de zespuntsschaal. De probleemscores op het BITSEA-instrument zijn, zoals gebruikelijk, relatief laag met 0.25 ($sd = 0.17$). De gemiddelde competentiescore is 1.6 ($sd = 0.28$); beide zijn gemeten op een schaal die loopt van 0 tot 2. Het grote beeld dat daarmee naar voren komt is dat de meeste kinderen weinig probleemgedrag vertonen, een normale ontwikkeling laten zien en zich thuis voelen in het kinderdagverblijf, een groep van zorgkinderen uitgezonderd (zie §3.3.1 hieronder).

3.3.1 De zorgkinderen

De betrokken jeugdzorginstanties hebben gegevens aangeleverd over de zogenaamde ‘zorgkinderen’ uit de drie kinderopvangorganisaties die zijn gesignaleerd in de periode van het onderzoek. De eerste opvallende bevinding bij de analyse van deze gegevens is dat het aantal in het onderzoek gemelde zorgkinderen veruit het grootst is voor Speelwerk (69 kinderen), op afstand gevolgd door Partou en B4KIDS, die elk vier kinderen noemen. Het overgrote deel van de door de kinderopvang gedane meldingen bleek terecht volgens de jeugdzorginstelling (96%) en het aantal gevallen van ‘vals alarm’ is dus relatief klein (4%). Het loze alarm had zowel te maken met gevallen waarbij de pedagogisch medewerker bezorgd was als gevallen waar de ouders een vermoeden hadden. Voor 6 van de 77 kinderen was er (nog) geen indicatie en liep het diagnostiektraject nog. Voor de kinderen voor wie er wel een (globale of specifieke) diagnose was gesteld ($n = 71$) ging het vaak om zorgen om de ontwikkeling (75%). Gedragsproblemen speelden bij iets meer dan de helft van de kinderen een rol (57%). In sommige gevallen is sprake van een combinatie van beide (37%). De precieze aard van deze gesignaleerde problemen is zeer diverse (zie het kader hieronder voor een selectie). In vrijwel alle gevallen was er ondersteuning vanuit de jeugdzorg voor de pedagogisch medewerker (95%), gevolgd door steun voor het kind (67%) en de ouder(s) (55%). De zorgkinderen, van wie twee op de drie een jongen is (65.8%), bleven vrijwel allemaal in de reguliere kinderopvang (92%) en slechts 8 procent van de kinderen verliet de kinderopvang voortijdig, meestal om speciale zorg te krijgen bij een zorginstelling. Bij de kinderen die de kinderopvang voortijdig verlieten, was in vier van de zes gevallen sprake van zowel een ontwikkelings- als een gedragsprobleem.

Vroegsignalering in de kinderopvang (0-4 jaar): een greep uit de praktijk

Hij stoort de groep met zijn huilbuien en boze buien. De ouders herkennen dit van thuis, maar daar is het minder problematisch. Uit een observatie met het KOST-programma is gekomen dat hij een achterstand heeft op het gebied van lichamelijke verzorging, sociaal-emotionele ontwikkeling, spel en taal. Zijn cognitieve ontwikkeling, grove motoriek en omgevingsbegrip zijn goed.

Vader heeft veel moeite met opvoeden. Hij is niet consequent en geeft snel toe. Hij kan niet tegen een huilend kind. Bij moeder gaat het beter, maar vader neemt het grootste deel van de opvoeding voor zijn rekening. Ze doen thuis mee aan Opstapje.

Houdt van eten, letten op gewicht, grens afgesproken van 2 boterhammen, pakt brood af van andere kinderen. Afstemmen met ouders. Billenschuiver.

Probleem met aandacht voor iets bewaren en probleem met sociale contacten in de groep

Er was al advies uitgebracht voor VTO-onderzoek voor plaatsing op de observatiegroep. Ouders wilden dit niet. De zorgen over ontwikkelingsachterstand bleven echter.

Spraak/taalachterstand waardoor hij zich niet kan uiten en probleemgedrag in de groep ging vertonen

Seksueel getinte uitlatingen op de groep

Vraag van ouders: neemt eerst hap lucht voordat hij gaat praten

Informatieverwerking probleem. Moeilijk contact door andere prikkelverwerking

Ondersteuning nodig op alle vlakken

Erg stotteren, haperen

Lijkt huilbaby, niet te troosten

Blue, teruggetrokken jongetje, lijkt niet te weten wat te doen

zeer slechtziend, oogt angstig/onzeker, gericht op juf (te)

Opvallend gedrag (echolalie), bijzondere belevingen

Op peuterspeelzaal goed, thuis absoluut grote problemen

Cognitief goed, gevoelig sensitief meisje

Sterk/pittig karakter, geen ruimte overlaten voor anderen

Erg op controle, van slag als dingen anders gaan

Motorisch heel opvallend

Veel "wazige" momenten, infoverwerking verloopt traag, heeft tijd nodig

Ouders hebben vermoeden vans hoogbegaafdheid

We nemen de tijd. Ouders zijn nog niet zover.

Aanvullend is geprobeerd is een koppeling te maken tussen de gegevens voor de brede groep van kinderen uit de ouderenquête (bijvoorbeeld: de BITSEA-scores; zie de paragraaf 3.3 hiervoor) en de zorgkinderen zoals die zijn besproken in de samenwerking tussen kinderopvang- en jeugdzorginstelling. Het aantal kinderen uit de jeugdzorgrapportage dat teruggevonden is in het ouderbestand bleek echter te klein om betekenisvol te kunnen analyseren.

4. Conclusie en discussie

De resultaten uit de eerste startfase van het Alert4You-project zoals die naar voren komen uit deze effectstudie zijn bescheiden. De pedagogisch medewerkers uit de pilots geven aan beter te weten wat zij kunnen doen bij vroegsignalering in vergelijking met hun collega's uit de controlegroep. Een nadere analyse laat zien dat dit effect met name toe te schrijven aan één van de pilots, namelijk die van Speelwerk. De pedagogisch medewerkers uit de Alert4You-groep van deze organisatie weten dat ze contact kunnen opnemen met een deskundige en voelen zich hierdoor gesteund. De drie landelijke pilots laten geen significante winst zien ten opzichte van de controlegroep over een brede linie van vroegsignalering. De pedagogisch medewerkers uit de Alert4you-groep laten geen verschil zien ten opzichte van de controlegroep in de vorm van een ervaren ontwikkeling van diverse competenties en/of een afname van problemen bij diverse aspecten van vroegsignalering. Ook zijn er geen transfereffecten van het project op de arbeidssatisfactie en werkbeleving van de staf.

Het onderzoek onder de ouders laat zien dat zij overwegend (zeer) tevreden zijn over de kinderopvang van hun kind en het contact over de opvoeding. De kinderen hebben, volgens het oordeel van de ouders, een hoge mate van welbevinden in de opvang en ze laten weinig probleemgedrag zien. Het aantal zorgkinderen, dat sterk lijkt te verschillen tussen de organisaties, laat een gevarieerde problematiek zien. In de meeste gevallen gaat het om probleemgedrag op de groep, maar ook ontwikkelingsachterstanden komen voor en worden dus gesignaleerd.

De gerealiseerde samenwerking tussen kinderopvang en jeugdzorg bij de drie pilots van Alert4You bij heeft geleid tot de concrete bevinding dat de bundeling van kinderopvang en jeugdzorg effectief is in de vorm van een toegankelijke coach op wie de pedagogisch medewerkers een beroep doen. Deze vorm van samenwerking ervaren de pedagogisch medewerkers als een steun in hun werk. Het positieve resultaat is bovendien te verbinden met de bevinding uit de NJi-monitor dat uit de eerste ervaringen bij de proefprojecten dat coaching door ervaren jeugdzorgmedewerkers hen beter helpt in te spelen op 'opvallend gedrag' van sommige kinderen. Uit de monitor komt specifiek naar voren dat structurele coaching in plaats van coaching 'op afroep' bijdraagt aan laagdrempelige deskundigheidsbevordering. Dit geeft, aldus de monitor-gegevens, een stimulans voor het zelfvertrouwen en de deskundigheid van de pedagogisch medewerker op de groep. De uitkomsten uit deze effectstudie ondersteunen deze bevinding en maken tegelijkertijd duidelijk dat het hier niet om een breed effect gaat op diverse facetten van vroegsignalering, maar om

een specifiek effect op wat men kan doen na het eerste vermoeden van een probleem met het gedrag en/of de ontwikkeling van een kind. De uitkomsten van het onderzoek suggereren verder dat vroegsignalering een lastig terrein is en blijft voor de pedagogisch medewerkers waar bescheiden winsten zijn te boeken. De bespreking van vermoedens van zorgkinderen in het team en de weg naar een concrete persoon zijn relatief gemakkelijk. Het eerste ‘niet pluis’-gevoel, de nadere definiëring van de problemen, de dagelijkse omgang met zorgkinderen op de groep en het hanteren van grenzen zijn en blijven moeilijker, ook na de verschillende activiteiten die zijn ontplooid in de pilots en die tot kleine, vaak niet-significante vooruitgang hebben geleid.

Beperkingen van het onderzoek

Het Alert4You-project is op verschillende manieren gestalte gegeven in de drie landelijke pilots, zoals beschreven in de monitor van het Nederlands Jeugdinstituut. De monitorresultaten laten zien dat de concrete doelen en de wijze waarop daaraan zou worden gewerkt zich op verschillende manieren binnen de pilots uitkristalliseerden tijdens de uitvoering van het project. De drie pilots delen overeenkomsten, maar kennen zeker ook relevante verschillen. Het is daarom mogelijk dat het gebruikte meetinstrument niet volledig aansluit op de lokale context van de drie verschillende pilots. Deze verklaring richt zich op de aansluiting tussen het gebruikte meetinstrumentarium en de onderzochte praktijk. Een andere verklaring heeft te maken met het project. Het is mogelijk dat de uitvoering van de pilots in deze eerste fase nog niet optimaal was en dat grotere opbrengsten verwacht mogen worden in een vervolgfase, al valt dit buiten de context van deze studie.

Een beperking van andere aard is de non-respons. Deze non-respons heeft ook geleid tot een scheve verdeling van deelnemers aan het onderzoek over de Alert4You-groep en de controlegroep (met respectievelijk 50 en 34 pedagogisch medewerkers met complete gegevens).

Referenties

- Ballex, M., Lange, M. de, Che^nevert, C. & Kwok, S. (2010). *Samen kunnen we meer! Een tussenstand van de samenwerking tussen kinderopvang en jeugdzorg*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut (in opdracht van Het Kinderopvangfonds).
- Briggs-Gowan, M. J., Carter, A. S., Irwin, J. R., Wachtel, K., & Cicchetti, D. V. (2004). The Brief-Toddler Social and Emotional Assessment: Screening for social-emotional problems and delays in competence. *Journal of Pediatric Psychology*, 29, 143-155.
- Briggs-Gowan, M. J., Carter, A. S., Skuban, E. M., Horwitz, S. M. (2001). Prevalence of social-emotional and behavioral problems in a community sample of 1- and 2-year-old children. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 811-819.
- Curbow, B., Spratt, K., Ungaretti, A., McDonnell, K., & Breckler, S. (2000). Development of the child care worker job stress inventory. *Early Childhood Research Quarterly*, 15(4), 515-536.
- De Kruif, R.E.L., Riksen-Walraven, J.M.A., Gevers Deynoot-Schaub, M.J.J.M., Helmerhorst, K.O.W., Tavecchio, L.W.C., & Fukkink, R.G. (2009). *Pedagogische kwaliteit van de opvang voor 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven in 2008*. Amsterdam/Nijmegen: NCKO.
- De Kruif, R.E.L., Vermeer, H.J., Fukkink, R.G., Riksen-Walraven, J.M.A., Tavecchio, L.W.C., van IJzendoorn, & van Zeijl, J. (2007). *De Nationale Studie Pedagogische Kwaliteit Kinderopvang Eindrapport Project 0 en 1*. Amsterdam: NCKO.
- Fukkink, R.G., de Kruif, R.E.L., Gevers Deynoot-Schaub, M., Helmerhorst, K.O.W., Riksen-Walraven, J.M.A., & Tavecchio, L.W.C. (2011). *Pedagogische kwaliteit van de kinderopvang en de ontwikkeling van jonge kinderen: een longitudinale studie*. Amsterdam: NCKO.
- Fukkink, R.G., & Tavecchio, L.W.C. (2010). Effects of Video Interaction Guidance on early childhood teachers. *Teaching and Teacher Education*, 26, 1652-1659.
- Fukkink, R.G., & Lont, T.A.E. (2007). Does training matter? A meta-analysis and review of experimental studies of caregiver training. *Early Childhood Research Quarterly*, 22(3), 294-311.
- Kwok, S., Chênevert, C., Lange, M. de, & Balledux, M. (2009). *Quick Scan Alert4U. Een verkenning van bestaande methodieken, instrumenten en programma's voor*

vroegsignalering, begeleiding van kinderen en samenwerking met ouders. Utrecht:
Nederlands Jeugdinstituut (in opdracht van Het Kinderopvangfonds).

Van Veldhoven, M., Meijman, T.F., Broersen, J.P.J., & Fortuijn, R.J. (2002). *Handleiding
VBBA*. Amsterdam: SKB Vragenlijst Services.